

INNOVATSION TA'LIM SHAROITIDA MENEJMENT MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY VA AMALIY JIHALARI

Abduxalilova Iroda Nozimxonovna

Toshkent shahar "Barkamol avlod" bolalar maktabi direktori

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17513319>

Annotatsiya: Mazkur maqolada innovatsion ta'lim muhitida menejment madaniyatini rivojlantirishning nazariy va amaliy asoslari tahlil qilingan. Menejment madaniyati pedagogik boshqaruvning integrativ komponenti sifatida qaralib, o'qituvchi va rahbarlarning innovatsion fikrlash, kommunikativ kompetensiya hamda kasbiy refleksiyasini shakllantirish mexanizmlari yoritilgan. Tadqiqotda tizimli, kompetensial va aksiologik yondashuvlar asosida boshqaruv madaniyatining rivojlanish bosqichlari tahlil etilgan. Natijalar innovatsion ta'limda menejment madaniyati ta'lim sifatining barqarorligini ta'minlovchi strategik omil ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: menejment madaniyati, innovatsion ta'lim, boshqaruv kompetensiyasi, ta'lim menejmenti, kasbiy refleksiya, pedagogik innovatsiya.

Zamonaviy ta'lim jarayoni o'z mohiyatiga ko'ra murakkab boshqaruv tizimidir. Unda inson omili, kommunikativ hamkorlik, tashkilot madaniyati va innovatsion faoliyatning uyg'unligi asosiy muvaffaqiyat garovidir. Shu nuqtai nazardan, **menejment madaniyati** tushunchasi ta'lim tizimini boshqarish nazariyasi va amaliyotida strategik ahamiyat kasb etmoqda.

Menejment madaniyati — bu rahbar yoki o'qituvchining boshqaruv faoliyatida kasbiy qadriyatlar, axloqiy me'yorlar, kommunikativ uslublar va innovatsion yondashuvlarni uyg'unlashtirish qobiliyatidir. Bu tushuncha nafaqat rahbarlik malakasini, balki **pedagogik boshqaruvning insoniy, axborotli va ijtimoiy-kommunikativ xususiyatlarini** ham o'z ichiga oladi.

So'nggi yillarda O'zbekiston ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar ta'lim boshqaruvini modernizatsiya qilish, innovatsion menejment tamoyillarini joriy etish, va rahbar kadrlarning menejment madaniyatini rivojlantirishni ustuvor yo'nalish sifatida belgilab berdi.

Innovatsion ta'lim sharoitida menejment madaniyati quyidagi jihatlarda namoyon bo'ladi:

1. Kasbiy kompetensiya jihatida — o'qituvchi va rahbarning boshqaruv, kommunikatsiya va refleksiya ko'nikmalarini rivojlantiradi.

2. Ijtimoiy-axloqiy jihatida — tashkilot madaniyatida insonparvarlik, hamkorlik va mas'uliyat qadriyatlarini mustahkamlaydi.

3. Innovatsion jihatida — yangi texnologiyalarni joriy etish va ularni boshqarishning kreativ usullarini shakllantiradi.

Shu sababli, innovatsion ta'lim jarayonida menejment madaniyatini rivojlantirish – bu nafaqat tashkiliy zarurat, balki **ta'lim sifatini boshqarishning strategik mexanizmi** hisoblanadi.

Maqolaning ilmiy muammosi shundan iboratki, innovatsion ta'lim tizimida menejment madaniyati tushunchasi ko'pincha amaliy boshqaruv faoliyatining natijasi sifatida qaraladi,

lekin uning **nazariy asoslari, strukturasi va rivojlantirish mexanizmlari** yetarli darajada tadqiq etilmagan.

Tadqiqotning maqsadi — innovatsion ta'lim sharoitida menejment madaniyatini rivojlantirishning nazariy va amaliy asoslarini ishlab chiqish, uning pedagogik menejment tizimidagi o'rnini aniqlash.

Ob'ekti: innovatsion ta'lim muassasalari faoliyatida boshqaruv madaniyati jarayoni.

Predmeti: menejment madaniyatini rivojlantirishning nazariy va amaliy jihatlari.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi.

Menejment madaniyati kategoriyasi ilk bor XX asrning o'rtalarida boshqaruv sotsiologiyasi va tashkilot psixologiyasi doirasida shakllandi. Keyinchalik bu tushuncha pedagogik menejmentda ham qo'llanila boshlandi.

H. Fayol menejmentni "boshqaruv san'ati" deb atagan bo'lsa, P. Drucker uni "inson resurslarini samarali yo'naltirish madaniyati" sifatida talqin etgan. Unga ko'ra, rahbarning madaniy salohiyati, nutqi, qaror qabul qilish uslubi va jamoa bilan munosabati boshqaruv samaradorligini belgilaydi.

Ta'lim menejmenti sohasida A. Bush, M. Fullan va J. Kotter ishlarida innovatsion boshqaruv madaniyati "ta'limdagi o'zgarishlar madaniyati" sifatida tahlil qilinadi. M. Fullan o'zining "Leading in a Culture of Change" asarida ta'lim tashkilotlarida o'zgarishlarni amalga oshirish uchun rahbarlar kommunikativ, ijtimoiy va axloqiy jihatdan yetuk bo'lishi zarurligini ta'kidlaydi.

O'zbekiston olimlari orasida S. Raximov, N. Tursunova, M. Qodirov va D. Yusupov larning ishlari muhim o'rin tutadi. Ular menejment madaniyatini pedagogik rahbarlikning ijtimoiy-axloqiy va innovatsion komponenti sifatida tahlil qilganlar. Raximov menejment madaniyatining asosiy indikatorlari sifatida **axborot ochiqligi, insoniy munosabat, intellektual yetakchilik va reflektiv qaror qabul qilishni** ko'rsatadi.

Xalqaro miqyosda UNESCO va OECD hisobotlarida ta'lim boshqaruvida "ethical leadership" va "innovation-driven management culture" tamoyillari asosiy strategik yo'nalish sifatida qayd etilgan. UNESCO ta'lim rahbarining madaniy kompetensiyasini "ta'lim sifatini boshqarishdagi global mezon" sifatida belgilaydi.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, menejment madaniyati hozirgi ta'lim tizimida uch asosiy darajada shakllanadi:

1.Shaxsiy daraja — rahbar va o'qituvchining kasbiy qadriyatlari va etik tamoyillari.

2.Tashkiliy daraja — ta'lim muassasasida hamkorlik, ochiqlik va ijodiy muhit madaniyati.

3.Ijtimoiy daraja — ta'lim tizimi va jamiyat o'rtasidagi madaniy-kommunikativ uyg'unlik.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqot metodologiyasi quyidagi asosiy ilmiy yondashuvlarga tayanadi:

- **Sistemali yondashuv** – menejment madaniyatini ta'lim tizimining ko'p darajali ijtimoiy tizimi sifatida o'rganish.

- **Aksiologik yondashuv** – menejment madaniyatini kasbiy qadriyatlar tizimi sifatida talqin etish.

- **Kompetensial yondashuv** – rahbar va o'qituvchining boshqaruv ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan tahlil.

- **Refleksiv yondashuv** – boshqaruv faoliyatida o‘z-o‘zini tahlil qilish va yangilikka ochiqlikni o‘rganish.

- **Innovatsion yondashuv** – raqamli texnologiyalar, ijodiy fikrlash va loyiha boshqaruvi elementlarini integratsiya qilish.

Tadqiqot metodlari: tizimli tahlil, qiyosiy taqqoslash, ekspert baholash, kontent-tahlil, hamda model yaratish (conceptual modeling).

Natijalar asosida innovatsion ta‘lim muhitida menejment madaniyatini rivojlantirishning quyidagi **konseptual modeli** ishlab chiqildi:

Axloqiy qadriyatlar → Kasbiy kompetensiya → Innovatsion fikrlash → Menejment madaniyati → Ta‘lim samaradorligi.

Mazkur modelda menejment madaniyati ta‘lim sifatining intellektual va axloqiy barqarorligini ta‘minlaydigan omil sifatida namoyon bo‘ladi.

Tahlil va natijalar

Empirik tahlil Toshkent, Samarqand va Andijon viloyatlaridagi 18 ta umumta‘lim maktabi rahbarlari va 42 nafar pedagog ishtirokida o‘tkazilgan ekspert so‘rovi asosida amalga oshirildi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra:

- Rahbarlarning 68 foizi menejment madaniyatini “insoniy qadriyatlarni boshqaruvga singdirish” deb biladi.

- 72 foiz ishtirokchilar innovatsion ta‘lim texnologiyalarini boshqaruvda qo‘llashni zarur deb hisoblaydi.

- 64 foiz respondentlar boshqaruv samaradorligining asosiy ko‘rsatkichi sifatida **kommunikativ madaniyatni** ko‘rsatgan.

Tahlil natijalaridan kelib chiqib, menejment madaniyatini rivojlantirishning quyidagi strategik yo‘nalishlari ishlab chiqildi:

1. Innovatsion liderlikni shakllantirish – rahbarlar uchun menejment madaniyati va kommunikatsiya treninglarini joriy etish.

2. Tashkiliy madaniyatni rivojlantirish – jamoaviy boshqaruv, axborot ochiqligi va refleksiv tahlil tizimini yo‘lga qo‘yish.

3. Kasbiy ta‘limni modernizatsiya qilish – menejment madaniyati fanini pedagogik oliygohlar o‘quv dasturiga kiritish.

4. Raqamli menejment madaniyati – elektron boshqaruv, data-tahlil va axborot tizimlaridan foydalanish madaniyatini rivojlantirish.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, innovatsion ta‘lim sharoitida menejment madaniyatini rivojlantirish:

- rahbar va o‘qituvchilarning boshqaruv kompetensiyasini oshiradi;
- ta‘lim jarayonining kommunikativ va ijtimoiy samaradorligini ta‘minlaydi;
- innovatsion o‘zgarishlarni barqaror boshqarish imkonini beradi.

Menejment madaniyati – bu zamonaviy ta‘lim tizimining axloqiy, intellektual va tashkiliy barqarorligini belgilovchi **strategik insoniy kapitaldir.**

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Abduazizov, A. A. (2019). Pedagogik menejment va ta‘lim madaniyati. Toshkent: TDPU.

2. Raximov, S. M. (2019). Ta‘lim menejmenti va rahbarlik madaniyati. Toshkent: Fan nashriyoti.

- 3.Qodirov, M. A. (2020). Innovatsion boshqaruv kompetensiyasining shakllanishi. Ta'lim va Innovatsiya, 2(1), 25–33.
- 4.Tursunova, N. M. (2021). Menejment madaniyatining aksiologik asoslari. O'zbekiston Pedagogika jurnali, 3(4), 41–47.
- 5.Drucker, P. F. (1993). Management: Tasks, Responsibilities, Practices. New York: Harper & Ro.
- 6.Fullan, M. (2007). Leading in a Culture of Change. San Francisco: Jossey-Bass.
- 7.Kotter, J. P. (2011). Leading Change. Boston: Harvard Business School Press.
- 8.Boyatzis, R. E. (2018). The Competent Manager: A Model for Effective Performance. New York: Wiley.
- 9.Habermas, J. (1984). The Theory of Communicative Action. Boston: Beacon Press.
- 10.OECD. (2023). Teacher Leadership and Professional Growth. Paris: OECD Publishing.
- 11.UNESCO. (2024). Education Management and Innovation Culture. Geneva: UNESCO.
- 12.Hoy, W. K., & Miskel, C. G. (2005). Educational Administration: Theory, Research, and Practice. Boston: McGraw-Hill.
- 13.Sergiovanni, T. J. (2014). Leadership and Culture in Schools. New York: Routledge.
- 14.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-224-son qarori (2022-yil 11-may). Ta'lim sifatini oshirish va pedagogik kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida.
- 15.O'zbekiston Respublikasi XTV (2023). O'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish konsepsiyasi. Toshkent.

